

Zahvaljujemo se gospođi Emily Vargas-Barón, direktorici Instituta za rekonstrukciju i međunarodnu bezbjednost kroz obrazovanje (RISE Institut), koja nam je pomogla pri izradi programa integriranih centara ranog dječijeg rasta i razvoja u Bosni i Hercegovini.

Posebno smo zahvalni gospođi Elviri Sánchez-Igual menadžerici za komunikaciju iz Svjetskog udruženja edukatora za rano djetinjstvo (AMEI-WAECE), koja je odobrila prevod ovog materijala iz projekta "Učimo živjeti zajedno u miru, od ranog djetinjstva" i njegovo korištenje u integriranim centrima ranog dječijeg rasta i razvoja za roditelje i djecu u BiH.

Prevod i štampu materijala omogućio UNICEF

MATERIJAL ZA NASTAVNIKE: AKTIVNOSTI SA DJECOM

Samostalnost ili nezavisnost se može definisati kao stanje neke osobe kojoj nije potreban niko drugi radi samo-ostvarenja i ona podrazumijeva odlučnost, čvrst karakter i nezavisnost u ponašanju.

Samostalna osoba je ona koja ne zavisi od drugih ili ne želi da zavisi od drugih, što ne znači da joj drugi nisu potrebni ili da ih ne želi.

Nezavisnost u opštem smislu podrazumijeva slobodu i zbog toga je u kulturi mira neophodno da svako bude slobodan – i ljudi i zemlje. Nezavisnost je veoma bitna vrijednost koju treba razvijati u svim zemljama zato što se istinski mir može ostvariti samo ako su svi nezavisni.

Kada se rodi dijete, ono je potpuno nemoćno biće koje bi umrlo bez pomoći drugih. Stoga za novorođenče kažemo da je nesamostalno. Dijete tek postepeno, tokom svog razvoja, stiže određeni nivo samostalnosti koji mu omogućuje da samostalno obavlja određene radnje bez potrebe za tuđom pomoći.

Upravo zbog toga na završetku prvog djetinjstva kod djeteta mora biti izgrađen nivo autonomnosti. Djeca u tom uzrastu treba da budu sigurna u svoju snagu i da imaju samopouzdanje, što će im omogućiti da većinu radnji u svakodnevnom životu obavljaju samostalno iako će im za pravilan rast i razvoj i dalje biti potrebna briga odraslih.

Pošto se dijete ne rađa nezavisno i samostalno, vaspitno-obrazovni proces treba da bude ustrojen tako da dijete postepeno stiže ovu osobinu kroz različite aktivnosti (na primjer, igra, rad, obavljanje određenih radnji, vaspitno-obrazovno formiranje navika i druge aktivnosti koje podstiču veću samostalnost).

Uobičajena greška odraslih, naročito roditelja, je to što svojoj djeci ograničavaju mogućnosti za sticanje samostalnosti kroz pretjerano zaštitnički stav i sprečavanje da urade nešto što bi lako mogli da urade sami. Zbog toga vrtići predstavljaju pogodno sredstvo za ostvarivanje ciljeva odgovarajućeg formiranja samostalnosti kod djece.

Aktivnost br. 1 "Riđi, vatrogasac"

Kratak pregled aktivnosti:

U prvom dijelu aktivnosti vaspitač(ica) upoznaje djecu sa temom i postavlja pitanja za podsticanje diskusije. Nakon toga, vaspitač(ica) djeci priča priču, zatim svi zajedno analiziraju priču i na kraju crtaju.

Ciljevi:

- Upoznati djecu sa samostalnošću kao ljudskom osobinom.
- Početi formirati kod djece predstavu o tome šta je samostalno ponašanje.

Procedure:

- Razgovor
- Pripovijedanje
- Praktične radnje

Potrebni materijal:

Slike glavnog lika iz priče, materijali za likovno izražavanje: tempere, slikarske četkice, drvene bojice, papir za crtanje, tanki karton itd.

Razvoj aktivnosti: Prvi dio

Vaspitač(ica) okuplja djecu u mirnom dijelu učionice ili napolju i postavlja im pitanja na temu samostalnosti:

Da li znate šta znači biti samostalan?

Šta je samostalnost?

Da li je dobro biti samostalan?

Šta se dešava kad neko ne zna ništa da uradi sam?

Šta mislite, u kojim aktivnostima u vrtiću ima samostalnosti?

Možete li mi dati neke primjere samostalnog ponašanja?

Na osnovu njihovih odgovora vaspitač(ica) će reći šta sve spada u samostalno ponašanje i istaći da ono može imati različite aspekte jer ne podrazumijeva samo ono što neko želi da uradi, nego i ono što može i zna da uradi i da to uradi bez mnogo pomoći drugih ljudi itd.

Nakon što dođu do početnih zaključaka, vaspitač(ica) počinje da čita priču o samostalnosti.

Drugi dio

Vaspitač(ica) predstavlja temu i kaže kako samostalnost može biti veoma korisna. Zbog toga će im ispričati priču koja se zove "Riđi, vatrogasac".

"Riđi, vatrogasac"

Riđi je bio mali smeđi pas rase koker španijel sa velikim ušima koje su mu gotovo dosezale do zemlje. Jednog dana je mirno spavao u dvorištu svoga gazde, ali se iznenada probudi jer je njegov izoštrani njuh osjetio miris paljevine.

Njuš, njuš, njuš – njuškao je unaokolo znajući da su njegovi gazde na poslu, a djeca u školi. "Ovaj dim ne dolazi od logorske vatre", reče sam sebi. Pratio je miris dima sve do iza kuće kada je ugledao kako crni dim kulja kroz kuhinjski prozor.

Riđi se strašno uplaši. – "Šta da uradim?" pitao se. "Moram pozvati vatrogasce u pomoć. Ali dok oni dođu cijela kuća bi već mogla da izgori do temelja."

Uto se sjeti da kuhinjska vrata imaju na sebi mala vratanca kroz koja je on ulazio u kuću kada bi ga gazde zvale i bez premišljanja je utrčao u kuhinju koja je bila potpuno zadimljena.

"Šta sad da uradim?" I opet bez puno premišljanja, počeo je ustima da odvrće sve česme tako da je voda počela da pretiče preko sudopera i lavaboa i da ističe na pod. Odmah nakon toga otrčao je prema vatrogascima.

"Šta se desilo, Riđi?" upita ga ljubazni vatrogasac. Riđi je lajao i lajao dok vatrogasac nije shvatio da mu pas nešto želi reći. Riđi je počeo da trči, a vatrogasci su se popeli na vatrogasno vozilo i pratili ga. Veoma su se iznenadili kada su došli do kuće i vidjeli da dim kulja iz kuhinje i da je cijela kuća bila puna dima.

"Ne brini," rekoše vatrogasci kad su čuli Riđeга kako laje. Prepusti to nama, mi ćemo ugасiti vatru. Odmah su izvadili crijevo iz vatrogasnog vozila i spojili ga na ulični hidrant.

Voda je ugасila vatru. Kuća je bila potpuno mokra, ali je gotovo cijela sačuvana od vatre, koja je na vrijeme ugašena.

Jedan vatrogasac reče: "Da nije bilo Riđeга koji je otvorio sve česme u kući i dotrčao da nas upozori, kuća bi potpuno izgorjela. Kakav inteligentan i samostalan pas! Zbog svega ovoga ćemo ga nagraditi."

Od tada Riđi je bio maskota vatrogasne jedinice. I on je jedini pas koji, kada se oglasi požarni alarm, zajedno sa vatrogascima ide vatrogasnim vozilom da gasi požar.

Treći dio

Nakon priče, djeca zajedno analiziraju sadržaj priče, a vaspitač(ica) im pomaže tako što postavlja dodatna pitanja, na primjer:

Zašto kuća nije izgorjela?

Šta bi se desilo da Riđi nije upozorio vatrogasce?

Kako je Riđi upozorio vatrogasce?

Šta bi se desilo da Riđi nije bio samostalan?

Zašto je vatrogasac rekao da je Riđi jedan veoma inteligentan i samostalan pas?

Da li je dobro biti samostalan?

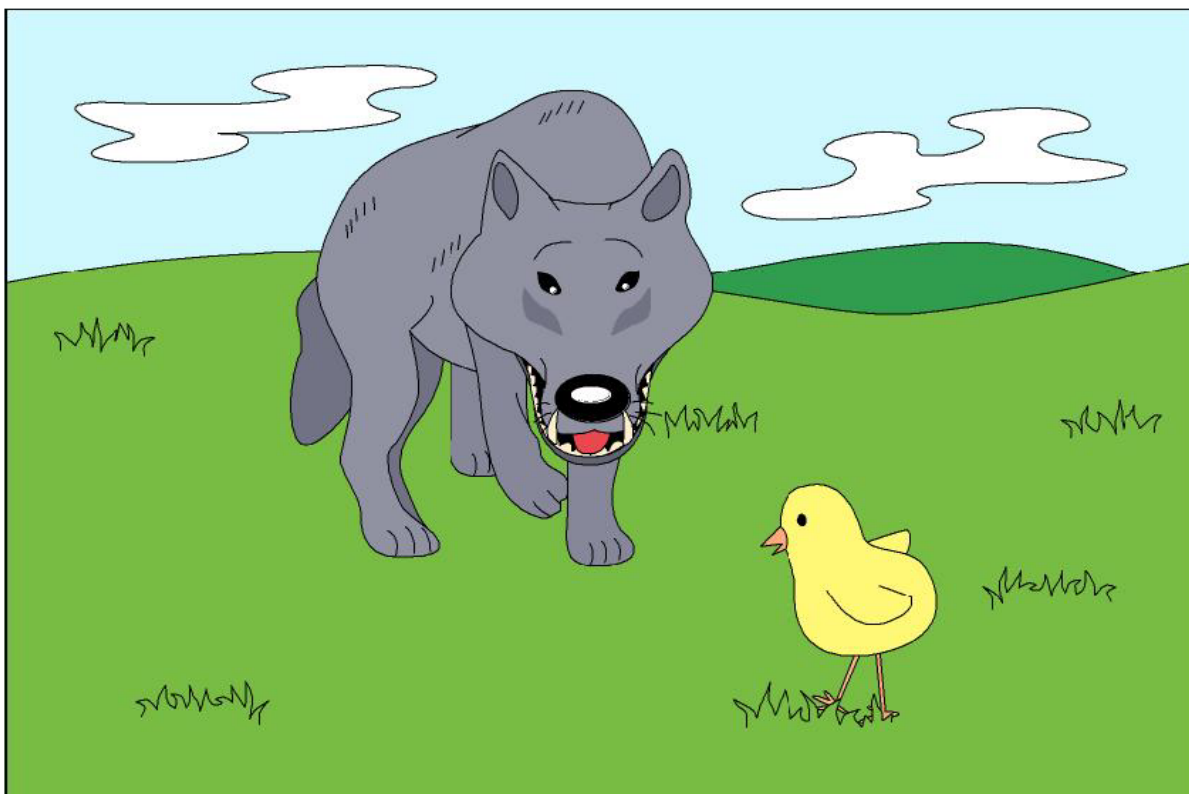
Na osnovu diskusije djeca će izvući zaključke u kojima vaspitač(ica) mora da naglasi da je samostalnost ljudska osobina koja nam omogućuje da donosimo važne odluke, koja nas može spasiti u teškim situacijama i koja nam pomaže da riješimo problem koji iskrsne i kaže da sva djeca treba da nastoje da budu samostalna.

Četvrti dio

Ovaj dio se sastoji od umjetničke aktivnosti u kojoj djeca crtaju prizore iz priče kao, npr. Riđi otvara česme, trči da upozori vatrogasce itd.

PROCJENA PO KRITERIJUMIMA			
Opservirano ponašanje	Da	Ne	Napomene
Shvatili su na elementarni način da je ponašanje Riđog izraz samostalnosti.			
Razumjeli su na jednostavan način važnost samostalnosti.			
Pozitivno su se izrazili o ponašanju psa.			
Izrazili su želju da budu kao Riđi.			
Naveli su primjere samostalnog ponašanja iz svakodnevnog života.			

Aktivnost br. 2 "Neposlušno pile"

Kratak pregled aktivnosti:

Ovo je usmjereno pripovijedanje u kojem će vaspitač(ica) upozoriti na opasnosti do kojih može doći ako djeca pogrešno shvate šta je samostalnost. U prvom dijelu vaspitač(ica) pokreće temu i postavlja pitanja. Nakon toga priča priču i na kraju zajedno sa djecom razgovara o posljedicama pogrešno shvaćene samostalnosti.

Ciljevi:

- Naučiti djecu negativnim aspektima pogrešno shvaćene samostalnosti.
- Dati djeci elemente pomoću kojih će moći da uporede pozitivnu i negativnu samostalnost.

Procedure:

- Razgovor
- Pripovijedanje
- Pitanja i odgovori

Potrebni materijal:

Tekst priče i slike na kojima su prikazani prizori iz priče.

Razvoj aktivnosti: Prvi dio

Vaspitač(ica) pokreće temu kako bi podstakla diskusiju među djecom i kako bi djeca sagledala oba aspekta samostalnosti:

"Već smo vidjeli da je ponašanje Riđeg pomoglo da se riješi jedan problem. Sada ćemo razmotriti sljedeće:

Da li je samostalnost uvijek dobra?
 U kojoj mjeri treba biti samostalan?
 Da li djeca treba da budu samostalna u svemu?
 Da li mislite da samostalnost ponekad može izazvati probleme?"

Nakon početne diskusije, vaspitač(ica) počinje da priča priču.

Drugi dio

Pripovijedanje priče "Neposlušno pile"

Bila jednom jedna koka koja je imala tri pileta: jedno bijelo, jedno žuto i jedno crno. Kad bi našla crvića ili neku sjemenku pozvala bi svoje piliće umilnim glasom: "Ko, ko, ko".

"Piju, piju" odgovorili bi pilići i dotrčali do nje. Majka bi onda svakome dala po komadić pronađene hrane i rekla bi im "Uvijek budite u blizini svoje majke". Jednom je prilikom legla da spava, a pilići su se skupili pod njezino krilo da i oni malo odrijemaju.

Ali crnom piletu je bilo dosadno da svaki dan drijema i jednog dana proturi glavicu van majčinog krila i osmotri okolinu.

"Kakav predivan dan!" pomisli crno pile. "Želim da se prošetam, ali ne smijem jer mi mama ne dozvoljava da idem sam. Ali nema veze, već sam dovoljno velik i mogu hodati sam, ne moram uvijek zavisiti od nje".

I pile se polako iskrade iz majčinog okrilja i udalji se od nje, a da ona nije primijetila.

"Malo se bojim," pomisli pile, "ali već sam velik i samostalan. Osim toga, mama neće ni saznati da sam se išuljao."

I razmišljajući tako, crno pile je hodalo i hodalo sve dok nije začulo krupan glas koji ga zapita:

"Gdje si krenulo, ukusno pilence?"

Pile se ukoči od straha: bio je to vuk! Počelo je da bježi, trčalo je i trčalo, a vuk za njima, dok u jednoj krivini nisu ugledali majku Koku, tatu Pijetla i sve druge ptice sa farme.

Kada je vidio koliko se ptica okupilo, vuk je kao neka kukavica pomislio da je bolje da se

povuče i da sačeka neku bolju priliku da uhvati samostalno pile. I pobježe što je brže mogao.

Crno pile se zaklinjalo majci da više nikad neće otići negdje bez njenog znanja.

I tako sutradan, kada su se probudili, majka Koka upita: "Jesu sva moja tri pileta tu?"

"Da, majko" reče bijelo pile i izađe. "Da, majko" reče žuto pile i izađe.

Ali crno pile nije ništa reklo, samo je nježno krilom dotaklo majku; nije moglo da priča jer je još uvijek bilo prestrašeno zbog jučerašnjeg događaja.

Treći dio

Djeca zajedno sa vaspitačicom analiziraju priču. Vaspitač(ica) treba da nastoji da djeca izvuku sopstvene zaključke, na primjer:

Da je samostalnost dobra, ali u određenim situacijama.

Da moramo da slušamo šta nam kažu odrasli.

Da samostalnost ide ruku pod ruku sa poslušnošću.

Da djeca treba da postaju samostalna postepeno.

Da je za samostalnost potrebno znanje i razumijevanje situacije kako nam se ne bi desilo isto što i crnom piletu.

PROCJENA PO KRITERIJUMIMA			
Opservirano ponašanje	Da	Ne	Napomene
Razumjeli su na elementarni način da samostalnost ima dvije strane.			
Razumjeli su na jednostavan način da ne smiju biti potpuno samostalni.			
Shvatili su da je za samostalnost neophodno znanje i razumijevanje situacije.			
Izrazili su želju da budu samostalni, ali sa poslušnošću.			
Naveli su primjere pozitivnog samostalnog ponašanja iz svakodnevnog života.			

Aktivnost br. 3 "Znam šta treba da uradim"

Kratak pregled aktivnosti:

Ova aktivnost se sastoji od igre kartama pomoću koje će se kod djece dodatno učvrstiti samostalno ponašanje. U prvom dijelu vaspitač(ica) objašnjava igru i pravila, u drugom dijelu djeca se igraju, a na kraju djeca analiziraju i ocjenjuju šta su radila.

Ciljevi:

- Učvrstiti kod djece znanje o samostalnom ponašanju.

Procedure:

- Igra
- Razgovor

Potrebni materijal:

Igre sa kartama na kojima su nacrtani poznati prizori i radnje.

Razvoj aktivnosti:

Vaspitač(ica) djeci daje veliki špil unaprijed pripremljenih karata na kojima su nacrtani prizori iz svakodnevnog života djece, na primjer:

Dijete pere zube.
 Oblači se kod kuće.
 Jede u vrtiću.
 Tušira se.
 Igra se sa kockicama.
 Zalijeva biljke u dvorištu vrtića.
 Sadi biljku.
 Čisti igračke u učionici vrtića, itd.

Vaspitač(ica) može napraviti koliko god želi karata, što više to bolje. Karte će biti položene licem nadolje na niskom stoliću. Vaspitač(ica) može djecu podijeliti u ekipe shodno ukupnom broju djece. Nakon podjele djece u ekipe, vaspitač(ica) će im opisati pravila igre:

1. Svako dijete će doći do stola i odabrati jednu kartu. Kad vidi šta je nacrtano na karti, dijete će objasniti drugima kako se to radi, na primjer:

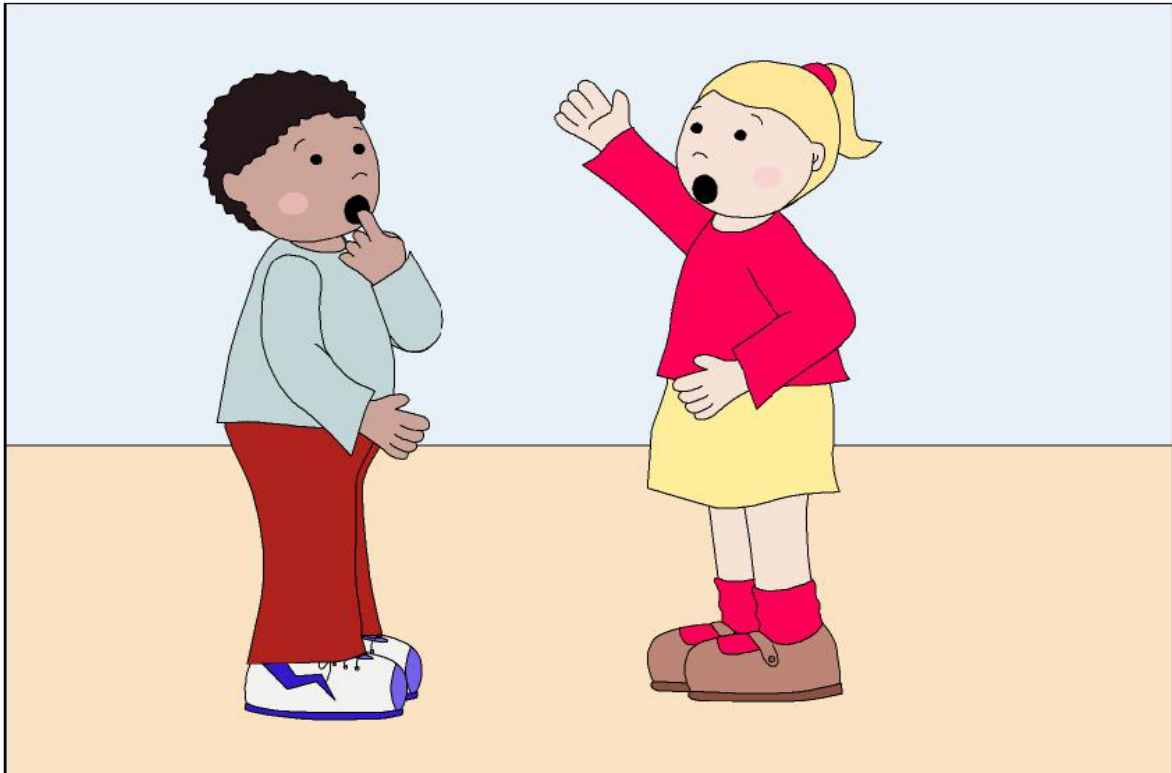
"Perem zube. Moram da stavim pastu na četkicu i onda četkam odozgo prema dolje i odozdo prema gore, isperem zube čistom vodom, operem četkicu i vratim je na mjesto".

Nakon objašnjenja ostala djeca ocjenjuju da li je dijete dobro objasnilo ili ne. Svako dijete koje dobro objasni dobija jedan poen, a ko pogriješi ili ne zna objasniti ne dobija nijedan.

2. Pobjeđuje ekipa koja skupi najviše poena.
3. Nakon proglašenja pobjednika, vaspitač(ica) razgovara sa svom djecom kako bi im dodatno objasnila zašto je važno biti samostalan. Takođe im napominje da treba da uče kako da sami nešto urade kako bi mogli da budu samostalnjiji.

PROCJENA PO KRITERIJUMIMA			
Opservirano ponašanje	Da	Ne	Napomene
Djeca su igrala igru bez poteškoća.			
Većina djece su ispravno navela pojedinačne korake u radnjama nacrtanim na kartama.			
Kad su u pitanju radnje nacrtane na kartama, postoji podudarnost između onoga što misle da znaju i onoga što stvarno znaju.			
Izrazili su spremnost da obavljaju radnje onako kako su nacrtane na kartama.			

Aktivnost br. 4 "Kako radim stvari?"

Kratak pregled aktivnosti:

Ova se aktivnost sastoji od jednostavnih manjih aktivnosti recitovanja i pjevanja s ciljem utvrđivanja znanja o svakodnevnim radnjama koje djeca mogu sama da obavljaju.

Ciljevi:

- Nastaviti sa jačanjem predstave o samostalnom obavljanju svakodnevnih radnji.

Procedure:

- Recitovanje
- Pjevanje
- Razgovor

Potrebni materijal:

Tekst pjesmica.

Razvoj aktivnosti: Prvi dio

U prvom dijelu djeca uče pjesmice ili recitacije kojima se učvršćuje samostalno ponašanje. Pjesmica može da ima sljedeći tekst, na primjer:

"Brinem o svojim zubima"

Kada ustanem
 Ja zube perem
 I umivam se
 Zato što sam poslušan/poslušna.
 To uvijek radi
 Svako dobro dijete –
 Prati zube
 To prva je stvar.
 Zube perem i poslije jela
 Oni su bijeli i sjajni
 Baš kao biseri.

Vaspitač(ica) može smisliti još kratkih pjesmica i recitacija i dati ih djeci da ih nauče.

Drugi dio

U drugom dijelu djeca pjevaju ili recituju pjesmice koje je odabrala vaspitačica. U ovoj aktivnosti je važno da svi zajedno razgovaraju nakon što djeca izvedu pjesmice i recitacije kako bi se dodatno utvrdilo učenje radnji opisanih u tim pjesmicama.

PROCJENA PO KRITERIJUMIMA			
Opservirano ponašanje	Da	Ne	Napomene
Djeca su bez poteškoća naučila pjesmice i recitacije koje je odabrala vaspitačica.			
Bez poteškoća su povezali tekst pjesmica i recitacija sa radnjama koje se u njima opisuju.			
Naveli su da znaju i razumiju kako se rade opisane radnje.			

Aktivnost br. 5 "Ja sam slobodan i samostalan"

Kratik pregled aktivnosti:

Ova se aktivnost sastoji od učenja i recitovanja tekstova koji su povezani sa pojmom samostalnosti, kako bi djeca povezala ovaj pojam ne samo sa svakodnevnim radnjama, nego i sa svojim ponašanjem i društvenim životom. U prvom dijelu vaspitač(ica) upoznaje djecu sa temom. U drugom dijelu djeca recituju, a u trećem dijelu razgovaraju o značenju riječi odnosno pojma "samostalnost".

Ciljevi:

- Djeca uče još jedno značenje pojma "samostalnosti".

Procedure:

- Recitovanje
- Razgovor
- Analiza

Potrebni materijal:

Tekstovi pjesmica i recitacija, slike na kojima su nacrtane samostalne situacije.

Razvoj aktivnosti: Prvi dio

Vaspitač(ica) iznosi tvrdnju da je samostalnost širok pojam, da on ne podrazumijeva samo to da djeca znaju nešto da urade bez tuđe pomoći, nego da takođe podrazumijeva slobodu. Takođe im kaže da su zemlje nezavisne i slobodne, što predstavlja osnovni uslov za mir.

Nakon toga, djeca uče pjesmice koje je odabrala vaspitačica. Vaspitač(ica) može smisliti još pjesmica za potrebe učvršćivanja pojma samostalnosti i slobode.

Drugi dio

Vaspitač(ica) će kreirati posebnu aktivnost za proslavu slobode i samostalnosti/nezavisnosti gdje će djeca recitovati pjesme koje su naučila o ovoj temi.

Treći dio

Kada završe aktivnost, djeca će zajedno sa vaspitačicom ocijeniti aktivnost. Vaspitač(ica) će u diskusiji pomenuti slobodu i samostalnost (nezavisnost) kao još jedan aspekt pojma kojeg su naučili u prethodnim aktivnostima.

PROCJENA PO KRITERIJUMIMA			
Opservirano ponašanje	Da	Ne	Napomene
Djeca su shvatila još jedno značenje pojma "samostalnost".			
Većina djece su bila u stanju da povežu dva osnovna aspekta pojma samostalnosti.			
Kad je u pitanju pojam samostalnosti/ nezavisnosti, postoji podudarnost između onoga što misle da znaju i onoga što stvarno znaju.			
Izrazili su želju da budu samostalni/nezavisni.			

Aktivnost br. 6
Iskustvo od ključnog značaja za ocjenu bloka
"Uspavana ljepotica"

Kratak pregled aktivnosti:

Sastoji se od igrokaza u kojem će djeca glumiti nakon što nauče tekst i sve zadatke.

Ciljevi:

- Provjeriti i potvrditi u kojoj mjeri su djeca zaista samostalna.
- Učvrstiti kod djece predstavu o tome šta je samostalnost.

Procedure:

- Objašnjavanje
- Dramatizacija
- Razgovor
- Analiza

Potrebni materijal:

Pozornica ili slično mjesto, odjeća za princa i princezu, park (drveće, klupica i slično).

Razvoj aktivnosti: Prvi dio

Ovaj dio aktivnosti se sastoji od učenja teksta i svih radnji neophodnih za postavljanje

Svjetsko udruženje vaspitača u ranom djetinjstvu (AMEI-WAECE)

igrokaza na pozornicu. Vaspitač(ica) će reći djeci da treba da nauče sve što je neophodno za ovu aktivnost. Kasnije će u posebno odabranoj sesiji druga djeca postaviti čitavu scenografiju i igrati različite uloge.

Djeca će sama odabrati ko će glumiti tri glavna lika (princa, princezu i vilu). Vaspitač(ica) će nastojati da navede grupu da odaberu djecu koja će najbolje odglumiti ove likove. Na isti način će im pomoći da formiraju različite grupe, tj. one koje će biti zadužene za postavljanje scenografije, za raspoređivanje stolica itd.

Nakon toga, odabrana djeca počinju da uče tekst igrokaza "Uspavana ljepotica".

Drugi dio

Ovaj dio aktivnosti se sastoji od samog igrokaza. U tom dijelu vaspitač(ica) dopušta djeci da sama organizuju cijelu aktivnost od lociranja pozornice do odabira odjeće i glume. Vaspitač(ica) će intervenisati samo ako među djecom iskrnsu sukobi koje ne mogu sama da riješe.

Tokom igrokaza, vaspitač(ica) će bilježiti, između ostalog, kako se svako dijete snalazilo, koliko je svaka grupa samostalna u obavljanju zadatka, kakve su radne odnose uspostavili između sebe itd. s ciljem utvrđivanja stepena samostalnosti čitave grupe.

PROCJENA PO KRITERIJUMIMA			
Opservirano ponašanje	Da	Ne	Napomene
Djeca su postigla dogovor i raspodijelila zadatke.			
Većina djece su uspjela da ispune zadatke koji su im dodijeljeni u organizaciji igrokaza.			
Demonstrirali su samostalno ponašanje tokom aktivnosti i rijetko su pribjegavali podršci i pomoći vaspitačice.			
Samostalno su riješili sukobe.			
Ponašaju se samostalnije nego prije početka ovog bloka aktivnosti.			